
Sözcük Okuma Gelişimi ve Okuma ve Sözcük Okuma Yolları

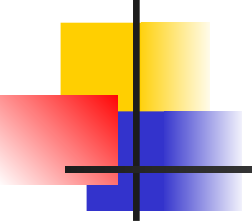
Kaynak: Baydık, B. (2002). Okuma güçlüğü olan ve olmayan öğrencilerin sözcük okuma becerilerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

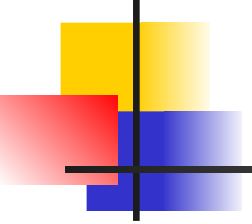
ERKEN OKUMA GELİŞİM DÖNEMLERİ

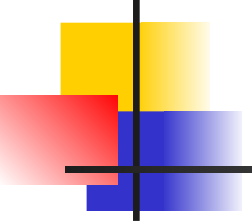
- Çocuklar erken dönemde okumayı öğrenirken şu dönemlerden geçerler:

- **Logografik okuma.** Okul öncesi dönemde çocuklar bazı sözcükleri logo, resim, renk ya da şekil gibi ipuçlarıyla tanır. Örneğin çocuk televizyon reklamında gördüğü logodan bir çikolata markasını ya da adını tanır. Bu dönemde çocuklar seslerle sembollerini ilişkilendiremezler ya da sözcüklerin fonemlerden oluştuğunun bilincinde değillerdir. Bu dönem okul öncesi ve anasınıfında yaşanır. Bu dönemdeki çocuk çevresinde sık karşılaştığı sözcükleri alfabetik olmayan ipuçlarından yararlanarak tanıyabilir.

- **Erken alfabetik okuma.** Anasınıfında bulunan ve birinci sınıfın başlangıcındaki çocukların yaşadıkları bir okuma dönemidir. Çocuklar bu dönemde sözcükleri kısmi alfabetik ipuçlarını kullanarak bütünsel olarak okurlar. Ayrıca sözcükleri okumak için tahmin yürütürler. Yazıbirim-sesbirim ilişkisi kurarak okuma becerisini kazanmaya başlamışlardır. Ancak sözcükleri fonolojik yolu kullanarak okuma ve yeni karşılaştıkları sözcükleri bildikleri sözcüklerin yazım özellikleriyle ilişkilendirerek okuma becerileri yeterince gelişmemiştir. Çünkü sözü edilen bu iki beceri de alfabetik sistem hakkında bilgiyi gerektirir. Sözcük okumada soldan sağa uyumu kazanılmamış olabilir ve bu nedenle örneğin "was" sözcüğü "saw" olarak okunabilir. Okumada ilerlemek için çocuklar harflerin temsil ettiği fonemleri ilişkilendirmek zorundadır. Çocuklar bu dönemde harfleri sözcükleri yazmak için kullanırlar. Örneğin *kedi* yazmak için KI yazabilirler. Bu dönemdeki çocuk sınırlı ses (fonem)-sembol (yazıbirim) ilişkisi bilgisiyle sistematik bir öğretim programına gereksinim duyar. Çocuklar sesleri sözcük oluşturmak için birleştirmeyi ve sözcüğü seslerine ayırmayı öğrenirken öğretim sistematik ve açık olmalıdır.

-
- **İleri alfabetik okuma.** Erken okumanın bir sonraki döneminde, çocuklar yazıbirimleri ya da harfleri sesbirimlerle (fonemlerle) ilişkilendirmeyi öğrenirler ve bu bilgilerini kullanırlar. Bu bilgi tanımadıkları sözcükleri okumalarını, sözcükleri bütünsel olarak kodlamak için grafofonik analiz yapmalarını sağlar. Bu dönemin başlangıcında çocuk yazıbirim-sesbirim ilişkisi kurarak okurken yavaştır ancak deneyimle ve bütünsel olarak okuduğu sözcük sayısı arttıkça okuması daha hızlı duruma gelir.

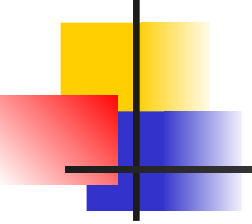
-
- **Ortografik dönem.** Bu dönemde yazıbirim-sesbirim ilişkisi dışındaki ve farklı sözcüklerde tekrarlanan daha geniş birimlerin (sözcük parçalarının) seslendirilişi öğrenilir. Bunlar sözcüğün kökü, hece, ekler vb. olabilir. Harf gruplarının bütünsel olarak okunmasının öğrenilmesi doğru okuma ve okuma hızını olduğu kadar bütünsel sözcük dağarcığının gelişmesini de destekler. Bu dönemde sözcükler, morfemler (di, ler, lar vb.) ve yazı modelleri bütün olarak gittikçe daha tanıdık hale gelir. Daha büyük yazıbirimleri bilgisi çocukların daha etkili okumalarını ve sözcükleri harf harf seslendirmeye verdikleri dikkati azaltır. Bu dönemde çocuklar yeni karşılaştıkları sözcükleri bildikleri sözcüklerin yazım özellikleriyle ilişkilendirerek okurlar (örneğin, şiddet, hiddet)

-
- **Akıcılığın kazanılması.** Bu dönemde hem tanınan hem de tanınmayan sözcükler otomatik ve hızlı okunur. Bu dönemde sözcükler genellikle bütünsel olarak okunur, tanınmayan sözcükleri okumak için yazıbirim-sesbirim ilişkisi kurulur, bağlam ipuçlarından yararlanır ya da tanınan sözcüklerin yazım özellikleriyle ilişkilendirilerek okunurlar. Akıcılık çocuklar kolay okudukça gerçekleşir. Çocuklar akıcılık kazanmak için pek çok okuma fırsatına gereksinim duyarlar. Ses-sembol ilişkisi bilgisi ve okuma pratiği sözcük tanımadaki akıcılığı kolaylaştırır.

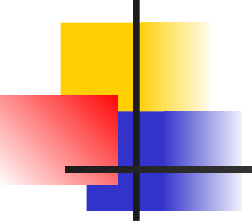
Okumada sözcüğü tanımanın çeşitli yolları vardır:

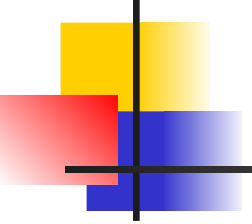
■ Görsel tanıma (okuma)

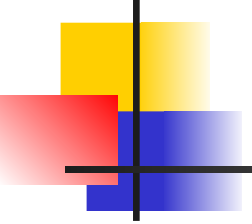
- Sözcüğün görsel şeklinin kodu kullanılır.
- Çocuğun her sözcüğü bağlam dışında yada bağlamda tanınması için her sözcükle tekrar tekrar karşılaşması gerekir.
- Çocuk sözcüğün yazım bilgisine sahip olmadığından, benzer yazılışı olan sözcükleri karıştırabilir.

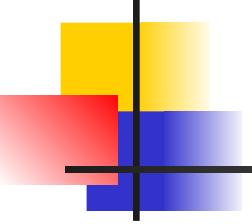
-
-
- Bu yolla sözcük tanımanın öğretilmesinde çocuğun dikkati sözcüğe yöneltilir ve sistematik bir öğretim yapılır. Sözcük kartlar üzerinde verilebileceği gibi seçilmiş cümleler içinde tekrarlayan şekilde de verilebilir. İşlevsel sözcüklerin farklı bağlamlarda (gazete, tabelalar vb.) tanıtılması genelleme açısından önemlidir.

-
- **Sesbilgisel okuma (sözcük analizi)**
  - Sesbilgisel okuma ya da sestem giderek okuma bilinmeyen sözcüklerin okunması için okuyucunun harf ya da yazıbirimleri sesbirim (fonem) olarak kodlaması ve bunları birleştirmesidir.

-
- Sesbilgisel okuma özellikle okuma gelişiminde önemlidir.
  - Sesbilgisel okuma çocukların daha önce yazılı olarak görmedikleri yeni sözcükleri okumalarını sağlar.
  - Sesbilgisel okuma aynı zamanda çocukların sözcük içerisindeki harf sırasını öğrenmelerini sağlar. Sözcükteki harf sırasına ait bilgi çocuğun sözcüklerin görsel kodlarına ait bilgilerini daha kesin yapar.

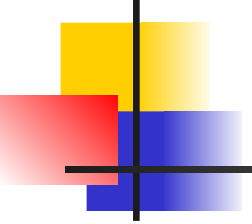
-
- Bu yolla okuma harf ses düzeyinde olabileceği gibi hece düzeyinde de olabilir.
  - Bu yolla okumada başarılı olunması için çocuğun sözcüğün farklı ses ya da sesbirimlerden oluştuğu bilgisine sahip olmalıdır.
  - Sesten giderek okuma öğretimi işitsel ayırt etme ve işitsel bellek eğitimi ile başlar. Çocuk genel sesler, harf seslerini ve ses kombinasyonlarını (sat-set) ayırt edebiliyor mu? Çocuk bir dizi sesi, sayı listesini ya da bir cümleyi tekrar edebiliyor mu? Bu soruların cevapları yazıbirim-sesbirim ilişkisi kurallarını öğrenme ve sesleri birleştirme için önemlidir.

-
- Engelli çocuklar ses yöntemi kurallarının pek çoğunu öğrenmede zorlanırlar. Bu yöntem bu çocuklara kuralları vurgulanmadan öğretilmelidir. Program bu çocuklar için sadeleştirilmelidir.
  - Tekrar, uygulama ve genelleştirme ilkeleri ağır ağır öğretilmelidir. Doğrudan ses-sembol ilişkisini öğreten bireşim yaklaşımı en etkili yol olacaktır.

■ **Bütünsel/Ortografik okuma**

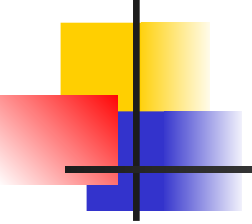
- Çocuklar sözcükleri sesbilgisel stratejiyi kullanarak okudukça sözcüklerde tekrarlanan harf modellerini öğrenirler.
- Bu harf modelleri heceler, biçimbirimler ve sözcüğün tümü olabilir.
- Alfabetik bilgisi yeterli olan çocuklar sözcüğü bütünsel olarak daha çabuk öğrenirler, unutmazlar ve bütünsel sözcük dağarcıklarını kolay bir şekilde oluştururlar.

-
-
- Sözcükler bütünsel olarak öğrenildiklerinde, otomatik olarak ve duraklama olmadan okunur.
  - Sözcüklerin otomatik okunması metin okumada en etkili ve okuyucu için en az sıkıntı verici yoldur.
  - Sözcüklerin bütünsel okunmasının öğrenilmesi okuma hızının yanı sıra okuduğunu anlama başarısını da artırır.

■ **Bağlam ipuçlarını kullanarak tahmin yürütme**

- Çocuk bir sözcüğü tanıyamadığında, o sözcüğün çevresindeki sözcüklerden yararlanarak sözcüğü söyleyebilir.
- Sözcüğün bulunduğu tüm bağlam cevaba yardımcı olabilir.
- Bağlam ipuçları yalnızca çocuk cümledeki diğer sözcüklerin çoğunu tanıdığında ve bilinmeyen sözcüğü bulması gerektiğinde yardımcı olur.

-
-
- Çocuk bağlam ipuçlarını kullanırken diğer sözcüklerin sözdizim ve anlambiliminden yararlanır.
  - Genelleme gücü yaşayan zihin engelli çocuklar bağlam ipuçlarını kullanmayı öğrenmede doğrudan öğretime gereksinim duyarlar.